

TUWA

Tuwa to kraina, która obecnie znajduje się w azjatyckiej części Federacji Rosyjskiej.

Autonomiczna Republika Tuwy (po rosyjsku *Tyva* lub *Тыва* a historyczne nazwy to: *Tannu-Tuwa* lub *Kraj Urianchajski*) – graniczy z Mongolią oraz rosyjskimi jednostkami administracyjnymi: Republiką Ałtaju, Chakasją, Krajem Krasnojarskim, obwodem irkuckim i Buriacją.

Teren Tuwy zajmuje pagórkowato-górzyste tereny wyżyn Sangilen i Wschodniotuwieńskiej, oraz całą Kotlinę Tuwińską, otoczoną wysokimi łańcuchami górskimi Sajanu Zachodniego, Ałtaju, Tannu-Oła i Akademika Obruczewa. Panuje tam klimat kontynentalny, umiarkowanie chłodny.

Przez republikę przepływa rzeka Jenisej i jeden z jej dopływów – Chiemczik. W kotlinach przeważa roślinność stepowa a w górach iglaste lasy tajgi oraz tundra wysokogórska.

Tradycyjnie był to region rolniczo-hodowlany. Uprawa pszenicy, owsa, roślin strączkowych i warzyw. Chów i hodowla owiec, kóz i zwierząt futerkowych. Ważną rolę odgrywa też myślistwo. Obecnie eksploatuje się tam także złoża węgla kamiennego, soli kamiennej, azbestu i kobaltu. Istnieje przemysł materiałów budowlanych, skórzany, drzewny i spożywczy.

Ale tradycyjnym sposobem życia Tuwińców jest koczownicza hodowla koni, wielbłądów i bydła domowego, co jest charakterystyczne dla tej części Azji, ale również reniferów, co już nie jest spotykane tak daleko na południu. Wielbłądy hodowane są tam głównie dla wyjątkowo długiej i gęstej sierści, używanej

do wyrobu lekkich i ciepłych tkanin. Funkcjonują tam także kołchozy i sowchozy zajmujące się koczowniczym sposobem hodowli, a poszczególne brygady rozbijają jurty na letnich pastwiskach.

Przez tereny dzisiejszej Tuwy w ciągu wieków przewinęło się wiele ludów. W VI wieku obszar został zajęty przez ludy tureckie, później przez Ujgurów (VIII wiek), Kirgizów (IX wiek), w 1207 roku tereny te podbił Czyngis-chan a od XIII wieku Tannu Tuwa wchodziła w skład Chin rządzonych przez mongolską dynastię Yuan. Mongolscy chanowie zarządzili krajem od końca XVI wieku aż do 1757 roku, kiedy Tuwa weszła w skład cesarstwa chińskiego jako prowincja Tannu-Urianchaj.

W 1911 roku Mongolia Zewnętrzna, której częścią była Tuwa, ogłosiła niepodległość. Akt ten nie został uznany przez jakiegokolwiek państwo, jednak władze mongolskie objęły praktyczną kontrolę nad krajem i usunęły administrację i wojsko chińskie. Jednocześnie zaznaczyły się wśród miejscowych książąt silne tendencje niepodległościowe aktywnie wspierane przez Rosję. W styczniu 1912 roku książęta Tuwy wybrali głowę swojego państwa i ogłosili niepodległość (nieuznaną przez inne państwa), a wkrótce potem do kraju wkroczyły na prośbę książąt wojska rosyjskie współdziałające z licznymi na tym obszarze osadnikami rosyjskimi, co doprowadziło do ostatecznego oddzielenia Tuwy od Mongolii, choć formalnie aż do 1914 roku była ona częścią Chin.

17 kwietnia 1914 roku na częściowo wymuszoną prośbę władz Tuwy Rosja ogłosiła jej wcielenie (pod nazwą Kraj Urianchajski) do swojego imperium. Tuwa weszła w skład guberni jeniusejskiej ze stolicą w Krasnojarsku. Fakt ten w następnym roku uznały Chiny. Od rewolucji październikowej w 1917 roku aż do roku 1921 na terytorium kraju ścierały się oddziały „białych”, „czerwonych”, wojsk chińskich i mongolskich, więc władza zmieniała się wielokrotnie. Ostatecznie w 1921 roku zwyciężyli bolszewicy.

Po utworzeniu Rosji Sowieckiej, 14 sierpnia 1921 roku ogłoszono utworzenie państwa Tannu Tuwa ze stolicą w miejscowości Biełocarsk ros. *Белоцарск* przemianowanej wkrótce, w 1926 roku na Kyzyl (po rosyjsku pisane *Кызыл*, co w językach tureckich znaczy „czerwony”).

Państwo to formalnie było niepodległe w sprawach wewnętrznych, natomiast politykę zewnętrzną przekazywało na rzecz sowieckiej Rosji. W 1926 nastąpiła zmiana nazwy państwa na Ludową Republikę Tannu Tuwa oraz podpisanie traktatu dobrosąsiedzkiego z Mongolią.

Premier Donduk Kuular, który usiłował ograniczyć wpływ Rosji i rosyjskiej propagandy na sprawy wewnętrzne kraju (ogłosił lamaizm religią państwową), został aresztowany w 1929 roku i zginął wkrótce w więzieniu.

Państwo było całkowicie zależne od ZSRR. Politykę Stalina realizował tam komisarz nadzwyczajny Sałczak Toka, który od 1932 roku był sekretarzem generalnym miejscowej partii i pozostawał u władzy aż do śmierci w 1973 roku. Było to trudne bo ludność uprawiająca koczowniczy tryb życia i wyznająca lamaizm lub szamanizm nie chciała poddawać się regułom nowoczesnego państwa. Skolektywizowano ubogie rolnictwo i dominującą w gospodarce hodowlę, zamknięto i zniszczono klasztory lamajskie (w 1929 było 25 klasztorów i około 2200 mnichów, w 1931 już tylko jeden klasztor, w którym było 15 mnichów). Rozprawa z lamaizmem zaczęła się w styczniu 1929 (od konfiskaty majątków klasztornych), jesienią tego roku rozpoczęły się pierwsze procesy i wyroki śmierci, jednocześnie zabroniono wykonywania praktyk religijnych prawie wszystkim lamom, którzy w październiku 1930 zostali (podobnie jak szamani) pozbawieni praw wyborczych.

25 czerwca 1941 roku Tuwa formalnie wypowiedziała wojnę hitlerowskim Niemcom po ich ataku na ZSRR. 11 października 1944 roku ZSRR dokonał aneksji kraju, ustanawiając na jego terytorium Tuwiński Obwód Autonomiczny (z własnym lokalnym parlamentem – churałem),

a od 10 października 1961 roku – Tuwińską Autonomiczną Socjalistyczną Republiką Radziecką. Po rozpadzie ZSRR w 1992 Republika Tuwy podpisała nowy układ stowarzyszeniowy z Federacją Rosyjską.